

en el Conflent (a Fillols, 1960: d'on el *Roc de l'Aixola*, contrafort del Canigó); leon. ant. *exola* (MzPi., *Orig.*, 313), del ll. ASCIOLA, cf. el que dic supra. *Aixol* [1418, *AlcM*], avui 'eina que veig usada a bord pels mariners i pescadors de St. Pol de Mar per tallar-hi fusta o llenya' ((1930), de forma bastant diferent de la gravada en *AlcM*: dues fulles a un costat i altre del mànec, de llargària semblant entre elles i quasi tanta com la del mànec, més primes totes dues que en el gravat i a penes corbades, en un costat amb el tallant en direcció vertical, a l'altre horitzontal; variant *uixol*, MVayreda (*Carlinada*, cap. 2, p. 32); d'ASCIOLA o d'una forma llatina masculina ve el bc. comú *aizkola*, *axkora* 'destral', manlleu de gran antiguitat (baix Imperi), amb variant en composició a. nav. *aizkol-begi* «ojo del hacha», i l'alabès antic *azkoltxo* «azuela» (Mitzelena, *FonHistVca.*, 317, 319n.11; *Euzkera* III, 1958, 61); *aixolet*. *Aixó* [1388, *AlcM*].

Aixada [949], del ll. vg. *ASCIATA, pròpiament 'estri proveït d'una ASCIA o aixà', referint-se a l'eina descrita a dalt amb aquest nom aplicat aquí a la fulla de l'aixada; derivat comú a tot el romànic hispano-pirineenc: port. *enxada*, leon.-arag.-mossàr. *exada* ~ *axada*, *ata*, oc. *aissada*, i d'altra banda cast. ant. *açada* [Berceo; *aszata*, 978] avui *azada*; detalls sobre aquest en MzPi., *Orig.*, 313-4; DCEC I, 345 (i IV, 929b28ss.); ACastro, *RFE* VIII, 19. Doc.^o abundant des dels orígens: *exada*, a. 949, *Cart. de St. Cugat* I, 29 (cit. a CABAS); a. 1077, doc. de la *Collecció Moreau* (cit. a CAVEC); *axada* en Llull, *Blanquerna* (cit. *ibid.*), ed. NCL II, 43.25; *d'exada* (aglutinat?), doc. tortosí de 1341 (cit. *CAMA* 'camatimó', *BABL* XI, 411); «*axada* o lligó: pastinum», OPou, *TbPu.*, 84, 131. La variant *eixada* no és cacografia sinó pronunciada així, des d'antic, en part del cat. occid., i així ho sento encara avui en pobles del Pallars (*un eixáda* a Àreu de Vall Ferrera, però *a(i)šáda* és més general). *AlcM* cita una forma purament baix-llatina *aixata* de l'a. 901, i *exada* en textos del XIII i XIV. La forma vulgar més corrent a les Illes és *xada* (eiv., PzCabrero, *ch-*), més aviat rara en el Continent. Continua endins de l'Alt Aragó *ixáta* o *la ixáta* a Bielsa (1965). Allí es troba també un masculí secundari *aixato* i variants locals: «ha escarrato la borda con el *ixato*», a Bielsa (*id.*), *con un išáu de madèra* a Echo; altrament variant no estranya al català occidental: *aixat* [1546] des d'Almatret (1935) a Urgell i Bonansa (*AlcM*). De fet això té probabilitats de venir ja del llatí vulgar. En un glossari llatí (CGL III, 204.32) es troba ja ASCIATUM traduït per ἀξινώπους, és a dir la combinació d'una ἀξίνη 'destral' amb un ὄπους 'càvec' («pioche»), l'equivalent doncs d'una espècie de pic, magall o aixadell; i Palladi parla de *ascias* in *aversa parte referentes rastros* (*TbLL*), o sigui una espècie de tràmec (amb dues puntes forcadcs). Doncs una cina semblant degué ser la designada al principi pel ll. vg. *ASCIATA. Inicialment es devia tractar d'un adjectiu que qualificava un substantiu com *marra*, *raster* o *ligo*: ço que ens duu a comprendre la variació en el gènere (*asciatum*, *asciata*).

DERIV. d'aixada: *Aixadar* 'cavar amb aixada', que *AlcM* localitza en el B. Ross., Tremp i Gadesa, però també ho he sentit en val.: «anava a *aixadar* materials a la Botaina» (Algemés, 1962); *aixadada*. *Aixadell*, Princ., sobretot NE., i molt general; *aixadella* més aviat val. i Sud del Princ.; *aixadelló*, *aixadellot* eiv.; *aixadet*, *aixadeta*. *Aixadius* 'terres que es conreen amb l'aixada, en els costats dels camps llaurats amb arada' (Garrotxa i Osona): «els segadors, de tornada del fons de l'Empordà, passaren també amb ses lluntes eines, deixant arreu els camps pelats, i la palla agombolada a garballons, vora els *aixadius*», «aprofiten la saó per a fer els *aixadius* i goretar les terres de repòs», MVayreda, *Sang Nova*, IV, IX, 301 (2 II, 37, 72); pots ser sentit semblant *exadera en doc. de 1373 (Miret i S., *TemplH.*, p. 556, cit. FER [fer a 'haver-se de']). *Aixadó* [1498, Cèssulis, *AlcM*] mot del cat. occid. si bé s'estén fins a parts veïnes de Cerdanya, del Camp i del Maestrat: és com un magall (Boí, 1973; Violant, a Sarroca de Bellera, BCEC XLVII, 23; Bonremei a la Ribagorçana, 1957) o un aixartell (Àreu, 1933), *aixadonet*; *aixadol*, *aixadot*; «especie de pico que por el otro extremo tiene una hacha larga» (Pol, *Aneu*, p. 8).

CR.: *Aixadampla* (*AlcM* en el Penedès, Camp i Eiv.) i que se sent ja com a mot soldat, puix que a Arcavell em citaven en plural les *asadamplas* com una de les eines de conreu que usen (1936).

Segons *AlcM* aniria per als equins i fóra comú a tot el Regne; Josep Alemany (BRAE III, 64) seria «para hacer retroceder a la yunta», com el cast. *ceja* i el leon. *túis* (no sé, però, si la discrepància en l'ús no correspon més aviat a aquests mots que no al valencià). D'ací un verb val. *aixar*.

Aixafada, *aixafadissa*, *aixafar*, forma dominant ara en cat. central, però recent, veg. a la tradicional XA-FAR; no existeix *aixafagallar* que hom ha atribuït a Verdaguer per errada tipogràfica (en *Atl.* v, 14b), per *aixaragallar*, V. *xaragall* *Aixafegor*, V. *xafogor* *Aixafinar*, V. *xafar* *Aixafogor*, V. *xafogor* *Aixagualls*, *aixaguar*, V. *eixaugar* *Aixalavar*, V. *llavar* *Aixalda*, *aixalduc* (dels quals *AlcM* dóna una estranya, inconcebible, explicació), V. *xalda* (XERA, *EntreDlle.* III, 168, n., 4f.) *Aixalatar*, *aixalegar*, *aixaliall*, *aixaliar*, -at, V. *exili* (cf. *aixellar* = *eixalar*, en ALA)

Aixaló o drap de *Xaló* [Bna., 1271, *EntreDl.* I, 165 i 158, § 64]: és convincent l'etimologia toponímica francesa que indica *AlcM*; cf. el context en el document de 1271: «la peça de drap de *Xaló* e de Prúins e de Sent Tomers», com sigui que Provins i Saint Omer són a la mateixa regió de França que Chalons-sur-Marne, i cf. en el § 63 «drap de Flandres, e biffes d'Arras e de París e de Sent Danís --», etc.

Aixaloc, V. *xaloc* *Aixambergat*, V. *xamberg* *Aixamicat*, V. *mica*, *xemicar* *Aixampar*, V. *xampar* *Aixampurrar*, V. *xampurrar* *Aixancar*, V. *eixancar*, -arrar (ANCA) *Aixanés(c)*, V. *aixena* i cf. *jana* *Aixanguer*, -guerar, V. *eixanguer* *Aixanicar*, V. *eixerit* *Aixap*, *aixapar*, V. *xapar* *Aixapèit*, V. *assapèit*